

ieșit din casă ? - Mai eram acolo acum o clipă. Eram eu-însumi, mă voiam eu-însumi și mă cunoșteam eu-însumi, pentru a făuri omul (ce sunt în astă lume).

De aceea sunt un ne-născut, și după modul meu ne-născut nu pot muri. Ce sunt după naștere va muri și se va nimici, căci este hărăzit timpului și va putezi odată cu timpul. Dar în nașterea mea s-au născut de asemenea toate ființele. Toate simt nevoia de a se înălța de la viața lor la esența lor.

Când mă întorc, această străpungere este mult mai nobilă decât ieșirea mea. În această străpungere mă aflu deasupra tuturor ființelor, nici Dumnezeu, nici ființă; dar sunt ceea ce eram,

ceea ce trebuie să rămân acum și pe veci. Când ajung la asta, nimeni nu mă întreabă de unde vin și nici unde am fost. Acolo sunt ceea ce eram, nu cresc și nici nu mă micșorez, căci sunt o cauză nemișcată care face să se miște toate lucrurile.

NOTA : O versiune din acest text (care a avut drept punct de plecare o conferință a lui Grotowski) a fost publicată în mai 1987 de ART-PRESSE, Paris, cu următoarea notă de Georges Banu : "Nu este nici o înregistrare, nici o dare de seamă pe care o ofer aici, ci note luate cu grijă, cât mai aproape de formulele lui Grotowski. Ar trebui citite ca indicații de parcurs și nu ca termenii unui program, și nici ca un document

finit, scris, închis. Ecourile vocii sihastrului pot parveni până la noi chiar dacă actele sale au rămas tănuite." Subtitlurile (în afara ultimului : "omul interior") aparțin redacției ART-PRESSE. Textul de mai sus a fost prelucrat și completat de Grotowski în vederea prezentei publicării. Grotowski vorbește aici de scopul lui cel mai înalt. A-l identifica pe Performer cu stagiarii de la "Centro di Lavoro" ar constitui un abuz. Este vorba mai ales de vîrf, de acest caz de ucenicie care, în toată activitatea unui "teacher of Performer" nu se prezintă decât arareori.

Textele din grupajul „Grotowski” au fost oferite revistei noastre de **George Banu** și traduse de **Micaela Slăvescu**.

Dinu CERNESCU

Întâlniri cu Grotowski

În 1958 am reprezentat România la Seminarul internațional de teatru de la Karlovy-Vary, seminar organizat pentru a marca împlinirea a 25 de ani de teatru ai regizorului cehoslovac E.F. Burian. La numai câteva ore după ce am ajuns, mă împrietenesc un un tânăr, cam grăsuț, care îmi întinde mâna. "Să ne cunoaștem - eu sunt Jerzy Grotowski din Polonia".

Pe vremea aceea nu scrisese celebra lui carte „Teatrul sărac” și nici nu realizase încă Prințul constant, spectacol care a confruntat concepția teatrală a anilor '60.

Întors la București, am corespondat cu Grotowski. Păstrez încă invitația pentru deschiderea teatrului "Laboratoryum 13 rânduri".

După vreo trei ani a venit la București, neanunțat. A sunat la ușa apartamentului meu și cu aerul cel mai normal din lume mi-a spus că a venit să mă vadă. Locuiam pe atunci într-o singură cameră cu părinții mei, așa că l-am culcat pe Grotowski pe o saltea, pe terasă. A fost chiar bucuros. A început să-mi povestească că peste o zi și jumătate va lua avionul spre Moscova și de acolo, trans-siberianul până la Vladivostok. De ce așa departe? l-am întrebat. Și de ce cu trenul? "Vreau să cunosc oamenii. Trebuie să merg cu clasa a II-a. Altfel nu-i pot cunoaște. Vreau să-i cunosc pe ruși înainte de-ai cunoaște pe americani - pentru că eu, ține minte, voi ajunge în America - dar nu ca simplu turist. Turist în

America! Asta pot să o fac și acum. Dar eu o să merg în America numai când voi fi invitat de universități, de cele mai mari, ca să țin cursuri, ai să vezi tu, așa o să fie. Planul meu de lucru este făcut pentru zece ani". Nu-l prea credeam... Și totuși... a fost așa cum hotărâse el.

Întâmplarea a făcut să nu-l mai văd pe Grotowski - aproape 15 ani; ne scriam de câteva ori pe an și... atât. Aflasem în sfârșit cine este Grotowski, celebrul Grotowski. Începuseră să afle chiar și colegii mei. Mă bucuram în secret că îl știam de pe vremea când era un necunoscut. Îmi trimitea cărțile lui, știam deci ce face, dar de văzut nu ne-am mai văzut până în 1969. Întâmplări ciudate au făcut ca aproape zece ani

să-l caut și să nu reușesc să-l văd pe Grotowski "la el acasă", la Teatrul Laboratoryum din Wrocław, teatrul devenit celebru în întreaga lume prin spectacolele care au revoluționat gândirea teatrală.

Ultimul spectacol de atunci al lui Grotowski se numea "Apocalipsis cum figuris": "o poveste" despre un om care crede în idealul lui, care-și iubește tovarășii de idei, care este trădat, negat, omorât și, după moarte, evident reconsiderat.

La început scena este goală. Pe podeaua sălii stau, poate dormind, poate epuizați, actorii. Pare un început de lume. Într-un colț, ascuns sub o pelerină neagră, în mână cu un simplu baston ca de orb, era Richard Cieslak. Foarte rar mi-a fost dat să văd un actor, un genial actor reprezentând atât de perfect gândirea și viața unui regizor; și niciodată Grotowski nu s-a exprimat mai perfect, mai total decât a făcut-o prin Cieslak.

Unul din cele mai fascinante momente din spectacol este atunci când personajul principal pe care îl juca Cieslak este sărbătorit și adulat de întreaga colectivitate. Într-o beție de mișcări, Cieslak devine un idol, expresia feței i se schimbă, devine un mag, este "puterea", e adulat. Dar în mijlocul acestei sarabande, unul dintre personaje, devenit în acea clipă un trădător, îi sărută haina și, brusc, Cieslak este aruncat la pământ, huiduit și târât într-un loc de execuție. Tulburătoare asemănare cu momentele de triumf și asasinat ale epocii contemporane. "Întotdeauna am fost adulat și negat cu aceeași violență, spune Grotowski. Toată viața mi s-au pus lauri și mi-au fost smulși totodată".

Obsesia nopții, a întunericului, este una dintre obsesiile lui Grotowski. "În ultimul timp repet doar noaptea, atunci când oamenii au alte dimensiuni, chiar și timpul are o altă dimensiune; numai atunci mă pot

desprinde de datele concrete ale obișnuințelor. Când nu repet, nopțile îmi sunt cel mai greu de trecut".

În zilele care au urmat am retrăit spectacolul, plimbându-mă cu Grotowski într-un ciudat dialog în care vorbea mai mult el. Am retrăit fragmente din piesă când mi-a povestit de triumful spectacolelor lui la New York, de huiduielile și conflictele lui cu studenții americani extremiști, când mi-a povestit de cele trei drumuri făcute de el în Indii, de sărbătorile kurzilor, ale dervișilor, când mi-a povestit cum era să fie împușcat în Canada de acei oameni onorabili careucid tinerii hippies. De fapt nu a făcut altceva decât să-mi povestească propriul său "apocalipsis cum figuris".

M-am despărțit de Grotowski într-un Wrocław estompat de o ploaie monotonă de toamnă. După aceea, drumurile noastre s-au încrucișat aproape ca într-o comedie. La Los Angeles, am locuit în același hotel, fără să știm unul de altul. După ce, cu câțiva ani înainte, la Paris ne aflasem timp de două ore pe același aeroport, fără măcar să ne fi zărit. Eu îi scriam că vreau să-l văd și că-l rog să vină din nou în România, iar Grotowski, prompt ca întotdeauna, îmi trimitea telegrame din care aflam că din nou am trecut unul pe lângă celălalt. Așa s-au scurs vreo 15 ani. Până acum câteva zile, când, la sfârșitul lui aprilie, răspunzându-mi unei scrisori trimise acum nouă luni, am primit, însoțit ca de obicei de câteva cuvinte care reafirmau prietenia ce mi-o poartă, un prospect al "Centrului de cercetări Jerzy Grotowski" din Pontedera - Italia, centru înființat și finanțat în colaborare cu Universitatea din California și cu "Centrul internațional de creații teatrale" din Paris, condus de Peter Brook. [...]

[9 iunie 1988]

7 decembrie 1966

Dragul meu Dinu,

Scrisoarea ta m-a așteptat mult timp. Dar și eu am călătorit foarte mult în ultima perioadă. După spectacolele date de teatrul nostru la Teatrul Națiunilor de la Paris, am jucat în Olanda și după aceea în Belgia. În afară de aceasta am ținut un curs despre arta actorului în țările scandinave (pentru actorii și regizorii danezi, suedezi, norvegieni și finlandezi). După aceea la Peter Brook la Londra. Am ținut un curs pentru actorii de la "Royal Shakespeare Company". De fapt, sunt de puțin timp în Polonia unde mă așteaptă o nouă premieră. Aici trebuie să țin și cursuri cu stagiarilor străini. Mi se întâmplă atâtea că nu mai știu ce am de făcut. La sfârșitul lui februarie sau începutul lui martie 1967, plec în Franța unde țin un curs despre arta actorului.

Dragul meu Dinu, vreau într-adevăr să vin să te văd. Nu pot să mă oblig să regizez o piesă la tine în țară, date fiind ocupațiile pe care le am în Polonia și în străinătate. Efectiv, nu știu cum să mă descurc. Aș putea eventual, cu ajutorul unui actor care este cel mai apropiat colaborator al meu să țin un curs de zece zile în România, despre metoda noastră, dar, nu mai devreme decât ianuarie 1968.

Ceea ce aș vrea neapărat este să vin să te văd ca simplu particular (în perioada vacanțelor), dacă o să am puțin timp, către sfârșitul lui august, sau la începutul lui septembrie 1967 sau, poate, să vin de Crăciun 1967.

*Te îmbrățișez
sincer,
Grotowski*